

GAEL FAJ
MALA
ZEMLJA

Prevela s francuskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala

Gaël Faye
PETIT PAYS

Copyright © Éditions Grasset & Fasquelle, 2016.

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

La publication de cet ouvrage bénéficie du Fonds „Danilo Kiš“ de l’Institut français de Serbie.

Objavlivanje ove knjige pomogao je Francuski institut u Srbiji posredstvom programa za podršku izdavačima „Danilo Kiš“.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za Žaklin

UVOD

Stvarno ne znam kako je to počelo.

Tata nam je, doduše, jednoga dana, u kamionetu, sve objasnio.

„Vidite, u Burundiju je isto kao u Ruandi. Postoje tri različite grupe, takozvane etničke grupe. Hutui su najbrojniji, oni su niski i imaju debeo nos.“

„Kao Donasjen?“, upitao sam.

„Ne, on je Zairac, to nije isto. Na primer, kao Prote, naš kuvar. Tu je i pigmejsko pleme Tva. Njih možemo da preskočimo, malo ih je, reći ćemo da se oni ne računaju. I tu su zatim Tutsiji, kao vaša mama. Njih je mnogo manje nego Hutua, visoki su i mršavi, imaju tanak nos i nikad se ne zna šta im je u glavi. Ti si, Gabrijele“, rekao je uperivši prst u mene, „ti si pravi Tutsi, čovek nikad ne zna šta misliš.“

E pa u tom trenutku ni ja više nisam znao šta mislim. Uostalom, šta čovek može da misli o svemu tome? Stoga sam upitao:

„Je l' Tutsiji i Hutui ratuju zato što nemaju istu teritoriju?“

„Ne, ne zato, oni žive u istoj zemlji.“

„Onda... nemaju isti jezik?“

„Ma ne, govore istim jezikom.“

„Onda nemaju istog boga?“

„Ma ne, imaju istog boga.“

„Pa... zašto ratuju?“

„Zato što nemaju isti nos.“

Rasprava se tu završila. Ipak je to bilo čudno. Mislim da ni tati nije bilo sasvim jasno. Počev od tog dana gledao sam nos i stas ljudi na ulici. Kad smo kupovali u centru grada, moja mlađa sestra Ana i ja pokušavali smo neupadljivo da pogodimo ko je Hutu, a ko Tutsi. Šaputali smo:

„Onaj u belim pantalonama je Hutu, nizak je i ima debeo nos.“

„Aha, a onaj tamo, sa šeširom, on je visok i mršav i ima tanak nos, on je Tutsi.“

„A onaj tamo u prugastoj košulji je Hutu.“

„Ma ne, pogledaj, visok je i mršav.“

„Da, ali ima debeo nos!“

Tada smo počeli da sumnjamo u tu priču o etničkim grupama. Osim toga, tata nije želeo da pričamo o tome. Po njegovom mišljenju, deca nisu smela da se mešaju u

---

politiku. Ali nismo mogli drugačije. Ta neobična atmosfera bila je sve izraženija, iz dana u dan. Čak su se i u školi drugovi svađali nazivajući sve vreme jedni druge Hutuima ili Tutsijima. Za vreme prikazivanja *Sirana de Beržeraka* čuli smo kako neki učenik kaže: „Pogledajte, on je Tutsi. Sa tim nosom...“ Nešto se promenilo. Bez obzira na to kakav ste nos imali, mogli ste to da namirišete.

Opseda me taj povratak. Ne prođe ni dan a da me zemlja ne podseti na sebe. Neki jedva čujni zvuk, neodređeni miris, popodneвно svetlo, neki pokret, ponekad tišina, dovoljni su da probude sećanje na detinjstvo. „Nećeš tamo zateći ništa osim aveti i gomile ruševina“, neprekidno mi ponavlja Ana, koja ne želi više ni da čuje za tu „prokletu zemlju“. Slušam je. Verujem joj. Uvek je bila bistrija od mene. I onda oteram tu pomisao iz glave. Rešim jednom zasvagda da se nikad više ne vraćam tamo. Moj život je ovde. U Francuskoj.

Ja nigde više ne stanujem. Stanovati znači fizički se stopiti sa topografijom nekog mesta, sa udubljenjima u okruženju. Ovde toga nema. Ja sam samo u prolazu. Prebivam. Noćim. Obitavam. Moje naselje je spavaonica i funkcionalno je. Moj stan miriše na svežu boju i novi linoleum. Moji susedi su savršeni neznanci, učtivo se izbegavamo na stepeništu.

Živim i radim u pariskom regionu. Sen Kenten an Ivlin. RER* C. Novi grad, kao život bez prošlosti. Trebale

---

* Skraćeno od *Réseau express régional*, pariska regionalna železnica sa mrežom od pet linija (A, B, C, D i E). (Prim. prev.)

su mi godine da se integrišem, kako se kaže. Da imam siguran posao, stan, slobodno vreme, prijatelje.

Volim da upoznajem devojke na internetu. Veze za jedno veče ili nekoliko nedelja. Devojke koje izlaze sa mnom, sve jedna lepša od druge, međusobno se razlikuju. Opijam se dok ih slušam kako govore o sebi, dok im mirišem kosu, pre nego što se potpuno prepustim njihovom mekom naručju, nogama, telu. Nijedna ne zaboravlja da mi postavi isto neprijatno pitanje, i to uvek na prvom sastanku. „Kog si porekla?“ Banalno pitanje. Konvencionalno. To je maltene obavezna etapa kako bismo mogli da produbimo vezu. Moja koža boje karamela obično mora da se predstavi tako što će izložiti rodoslov. „Ja sam ljudsko biće.“ Nervira ih moj odgovor. A ja uopšte ne pokušavam da ih provociram. Niti da ispadnem čangrizalo ili filozof. Još dok sam bio visok kao tri manga, odlučio sam da se nikad više ne izjašnjavam o tome ko sam.

Veče odmiče. Moja tehnika je delotvorna. One pričaju. Dopada im se što ih slušam. Pijem. Ločem. Nalivam se žestokim alkoholom i oslobađam iskrenosti. Postajem surovi lovac. Zasmekavam ih. Zavodim. Zabave radi, vraćam se na pitanje porekla. Rado održavam misteriju. Igramo se mačke i miša. Odgovaram, sa hladnim cinizmom, da je moj identitet opterećen leševima. Ne reagujem. One hoće ležernost. Gledaju me onim svojim lepim, krupnim očima. Želim ih. Ponekad mi se podaju. Misle da sam čudak. Zabavan sam im samo neko vreme.

Opseda me taj povratak, odlažem ga unedogled, sve više i više. Bojim se da ću tamo zateći zakopane istine, košmare ostavljene na pragu moje domovine. Vraćam se već dvadeset godina; noću u snu, danju u mislima; u svoju četvrt, u onu slepu ulicu gde sam srećno živeo sa porodicom i prijateljima. Detinjstvo je ostavilo tragove sa kojima ne znam šta da radim. U dobrim danima kažem sebi da odatle crpim snagu i senzibilitet. Kad boca ostane prazna, u njima vidim uzrok svoje neprilagođenosti.

Moj život liči na dugo lutanje. Sve me zanima. Ništa me ne oduševljava. Nedostaje mi ono što je najbolje kod opsesija. Ja sam od onih što se razvlače po krevetu, bezvoljni mediokritet. Ponekad se uštinem. Posmatram sebe u društvu, na poslu, sa kolegama iz kancelarije. Da li sam taj tip u ogledalu u liftu stvarno ja? Taj momak pored aparata za kafu koji se prisiljava da se smeje? Ne prepoznajem se. Dolazim iz tolike daljine da se još čudim što sam tu. Moje kolege pričaju o vremenskoj prognozi i televizijskom programu. Ne slušam ih više. Teško dišem. Širim okovratnik košulje. Telo mi je umotano. Posmatram svoje ulaštene cipele, sijaju, vraćaju mi razočaravajući odraz. Šta se desilo sa mojim stopalima? Kriju se. Nisam ih više nikada video kako šetaju bosa. Prilazim prozoru. Nebo je nisko. Iz njega pada kiša od sumorne i lepljive tuge, nema nijednog drveta manga u malom parku stisnutom između trgovinskog centra i železničkih pruga.

Te večeri, izašavši s posla, trčim da se sklonim u prvi bar, preko puta stanice. Sedam naspram stola za stoni fudbal i naručujem viski da proslavim trideset treći rođendan. Pokušavam da dobijem Anu na mobilni, ne javlja se. Uporan sam. Zovem njen broj nekoliko puta. Na kraju se setim da je na poslovnom putu u Londonu. Hoću da joj ispričam, kažem za telefonski poziv od jutros. To mora da je znak sudbine. Moram da se vratim tamo. Makar samo zato da bih bio načisto. Da bih jednom zasvagda raskrstio sa tom pričom koja me proganja. Zatvorio vrata za sobom, za sva vremena. Naručujem još jedan viski. Zvuk televizora iznad bara nadjačava na tren moje misli. Kanal na kome su sve vreme vesti prikazuje ljudska bića koja beže od rata. Posmatram njihova improvizovana plovila kako pristaju uz evropsko tlo. Deca koja izlaze iz njih ukočena su od hladnoće, izgladnela, dehidrirana. Igraju na život i smrt na terenu svetskog ludila. Posmatram ih, udobno smešten u predsedničkoj loži, s viskijem u ruci. Javnost će misliti da su pobjegli od pakla kako bi pronašli Eldorado. Gluposti! Neće reći ništa o zemlji u njima. Poezija nije vest. To je, ipak, jedino što će im ostati od boravka na ovom svetu. Skrećem pogled sa tih prizora, oni govore o onome što je stvarnost, a ne istina. Možda će ta deca jednoga dana to napisati. Osećam se tužno kao prazno odmorište na auto-putu zimi. Uvek je isto na moj rođendan, teška seta obruši se na mene poput tropske kiše kad se setim tate, mame, drugova i slavljenja večnosti oko rasporenog krokodila u dnu bašte...

1

Nikad neću saznati prave razloge rastanka mojih roditelja. Mora da je od samog početka postojao neki dubok nesporazum. U njihovom susretu je postojala neka greška u proizvodnji, fusnota koju niko nije video ili hteo da vidi. Moji roditelji su nekad bili mladi i lepi. Srca su im bila puna nade, kao u vreme sticanja nezavisnosti. Da ste ih samo videli! Tata na dan venčanja nije mogao da dođe sebi od čuđenja što joj je stavio burmu na prst. Čale je, doduše, imao izvesnog šarma sa onim svojim prodornim zelenim očima, svetlokestenjastom kosom prošaranom plavim vlasima i stasom vikinga. Ali nije bio mami ni do gležnjeva. Mama je stvarno imala neverovatne gležnjeve! Od njih su polazile duge vitke noge zbog kojih su je žene streljale pogledom, a muškarci krišom posmatrali. Tata je bio Francuščić iz Jure koji je

sasvim slučajno došao u Afriku zbog službe, stigao je iz planinske zabiti koja je lako mogla da se pobrka sa nekim predelom u Burundiju, ali tamo nije bilo žena koje su izgledale kao mama, slatkovodnih trski vretenaste siluete, vitkih lepotica nalik na nebodere, kože boje abonosa i očiju kakve imaju krave rase ankole. Treba ga razumeti! Na dan njihovog venčanja bezbrižna rumba razlegala se sa raštimovanih gitara, sreća je zviždukala ča-ča-ča melodije pod nebom posutim zvezdama. Nije imalo šta da se doda! Trebalo je samo voleti! Živeti. Smejati se. Postojati. Samo pravo, bez zaustavljanja, do kraja puta, pa čak i malo dalje.

Ali moji roditelji su bili smeteni tinejdžeri od kojih se najednom tražilo da postanu odgovorni odrasli ljudi. Tek su izlazili iz puberteta, hormona, besanih noći, a već je trebalo baciti prazne, popijene boce, prosuti džointe iz pepeljara, vratiti ploče psihodeličnog roka u omote, složiti zvoncare i indijske košulje. Zvonilo je. Deca, porezi, obaveze i brige stigli su prerano, prebrzo, a sa njima i sumnja i drumski razbojnici, diktatori i državni udari, programi strukturnog prilagođavanja, odustajanje od ideala, jutra koja nikako da svanu, sunce koje se svakoga dana sve duže izležavalo u krevetu. Stvarnost se nametnula. Gruba. Okrutna. Početna nehajnost preobratila se u surovi ritam nalik na neumoljivo otkucavanje zidnog sata. Realnost se ponela kao bumerang, tresnula je moje roditelje posred lica, i shvatili su da su pobrkali požudu i ljubav i da je svako od njih dvoje izmislio vrline

---

onog drugog. Nisu delili snove, već puke iluzije. Svako je imao svoj, sebičan san i nisu bili spremni da ispune očekivanja onog drugog.

Ali nekada, pre svega toga, pre onoga o čemu ću vam pričati i svega ostalog, postojala je sreća, bezbrižan život. Živelo se onako kako se živelo, onako kako se oduvek živelo i kako sam želeo da ostane. Prijatan, miran san bez komarca koji vam pleše u uvu, bez kiše pitanja koja je na kraju počela da dobuje po limu moje glave. Kada su me u srećna vremena pitali: „Kako je?“, uvek sam odgovarao: „Dobro!“ Kao iz topa. Sreća te sprečava da razmišljaš. Tek sam kasnije počeo da razmišljam o tom pitanju. Da odmeravam razloge za i protiv. Da vrdam, neodređeno klimam glavom. Uostalom, cela zemlja je počela to da radi. Ljudi su odgovarali samo: „Nije loše.“ Zato što posle svega što nam se desilo život nije više mogao da bude u potpunosti dobar.

2

Mislim da je početak kraja sreće bio na Dan Svetog Nikole, na velikoj Žakovoj terasi, u Bukavuu, u Zairu. Jednom mesečno odlazili smo u posetu starom Žaku, to nam je prešlo u naviku. Mama je tog dana pošla s nama, iako nedeljama nije mnogo govorila s tatom. Pre nego što smo krenuli, svratili smo u banku da podignemo devize. Izašavši, tata je rekao: „Mi smo milioneri!“ U Mobutuovom Zairu devalvacija novca bila je takva da se čaša vode za piće plaćala novčanicama od pet miliona.

Već na graničnom prelazu počinjao je drugi svet. Burundijska uzdržanost ustupala je mesto zairskoj gunguli. U toj uskomešanoj svetini ljudi su saosećali jedni s drugima, dozivali se, vikali kao na stočnoj pijaci. Bučni i štokavi derani gledali su krišom retrovizore, brisače i felne isprskane vodom iz bara, ražnjići kozjeg mesa nuđeni su za džakove novca, devojčice-majke provlačile

---

su se između teretnih kamiona i minibusa koji su se priljubili branicima jedni uz druge kako bi krišom prodavale tvrdo kuvana jaja koja se umaču u krupnu so i kesice kikirikija sa ljutom paprikom, prosjaci nogu iskrivljenih od dečje paralize tražili su nekoliko miliona kako bi preživeli neprijatne posledice pada Berlinskog zida, a neki pastor je, stojeći na haubi svog razdrndanog mercedesa, najavljuvao skori smak sveta, derući se iz sveg grla i držeći u ruci Bibliju na svahiliju u povezu od kože kraljevskog pitona. Vojnik u zarđaloj kućici dremao je bezvoljno mašući teralicom za muve. Državnom službeniku, koji odavno nije primio platu, grlo se sušilo od isparenja dizel-goriva pomešanih sa toplim vazduhom. Krateri na drumu, nastali na mestima nekadašnjih rupa u asfaltu, uništavali su vozila. To, međutim, nije sprečavalo carinika da svako brižljivo pregleda, proveri kako gume prianjaju za tlo, nivo vode u motoru, rad žmigavaca. Ukoliko ne bi pronašao priželjkivani nedostatak, carinik bi tražio potvrdu o krštenju ili prvom pričešću da bi dozvolio ulazak u zemlju.

Tati je tog popodneva bilo dosta svega i na kraju je dao mito koje su prizivali svi ti groteskni potezi. Rampa je konačno podignuta i nastavili smo svojim putem kroz paru koju su ispuštali izvori tople vode pored puta.

Između gradića Uvire i Bukavu svraćali smo u prčvarnice da kupimo uštipke sa bananama i fišeke prženih termita. Na izlozima birtija stajali su neverovatni natpisi: „Kod Fukea sa Jelisejskih polja“, „Snek-bar Žiskar

d'Esten“, „Gozba kao kod kuće“. Kad je tata izvadio polaroid-aparat da ovekoveči te natpise i proslavi lokalnu inventivnost, mama je ispustila šištavi zvuk kroz stisnute zube i prebacila mu da se oduševljava stvarima koje su egzotične samo belcima.

Nakon što umalo nismo zgazili gomilu petlova, pataka i dece, stigli smo u Bukavu, neku vrstu rajskog vrta na obalama jezera Kivu, ostataka nekada futurističkog grada u stilu art dekoa. Sto u Žakovom domu već je bio postavljen, spreman za nas. Naručio je škampe koji su upravo stigli iz Mombase. Tata je bio oduševljen:

„Nisu isto što i dobra porcija ostriga, ali prija kad se s vremena na vreme pojede nešto ukusno!“

„Na šta se ti to žališ, Mišele? Loše te hrane kod kuće?“, upitala je mama, bez imalo nežnosti.

„Da! Onaj kreten Prote tera me da svakoga dana u podne gutam ono njegovo afričko skrobno povrće. Da bar ume da spremi ramstek kako treba!“

„Ma ništa mi ne pričaj, Mišele“, nadovezao se Žak. „Onaj moj majmun u kuhinji sve peče na roštilju pod izgovorom da se tako ubijaju paraziti. Više i ne znam šta je to dobar krvavi biftek. Jedva čekam da se vratim u Brisel i podvrgnem se terapiji protiv ameba!“

Svi su prsnuli u smeh. Samo smo Ana i ja ćutali u dnu stola. Meni je bilo deset godina, a njoj sedam. Možda zato nismo razumeli Žakove šale. Uostalom, bilo nam je strogo zabranjeno da nešto kažemo, osim kada smo se obraćali jedno drugom. To je bilo zlatno pravilo koga

---

smo se pridržavali kad smo išli u goste. Tata nije trpeo da se deca mešaju u razgovore odraslih. Naročito kod Žaka, koji mu je bio poput drugog oca, uzor, do te mere da je, i ne primećujući, oponašao njegov način izražavanja, mimiku, pa čak i boju glasa. „Od njega sam naučio šta je Afrika!“, ponavljao je često mami.

Sagavši se ispod stola kako bi se zaklonio od vetra, Žak je zapalio cigaretu srebrnim *Zipovim* upaljačem sa dva ugravirana jelena. Onda se uspravio, ispustio nekoliko kolutova dima kroz nozdrve i nakratko osmotrio jezero Kivu. Sa terase njegove kuće video se niz ostrvaca u daljini. Iza njih, na drugoj obali jezera, nalazio se grad Sjangugu, u Ruandi. Mamin pogled je bio uperen u tu drugu obalu. Mora da su joj teške misli prolazile kroz glavu svaki put kad smo ručali kod Žaka. Ruanda, domovina koju je napustila 1963. u noći pokolja, na svetlosti plamena koji je zahvatio njenu porodičnu kuću, zemlja u koju se nije vraćala od svoje četvrte godine, bila je tamo, na nekoliko kabela* odatle, nadohvat ruke.

Travu u Žakovoj bašti besprekorno je kosio stari baštovan koji je široko zamahivao mačetom, kao štapom za golf. Sjajnozeleni kolibriji, koji su užurbano skupljali nektar iz crvenih hibiskusa, izvodili su ispred nas neverovatan balet. Par ćubastih ždralova šetao je u hladu limunova i guava. Žakova bašta je vrvela od života, bleštala od boja, iz nje se širio prijatan miris limunove

---

* Mera za dužinu (185 m). (Prim. prev.)

trave. Njegova kuća napravljena od retkog drveta iz šume Njungve i crne i porozne stene iz vulkana Njira-gongo, ličila je na švajcarsku vikendicu u rustičnom stilu.

Kuvar se pojavio čim je Žak pozvonio. Njegova uniforma, bela kapa i kecelja odudarale su od njegovih bosih i ispucalih stopala.

„Donesi nam tri primusa* i raščisti malo ovaj džumbus!“, naredio je Žak.

„Kako si, Everiste?“, upitala je mama kuvara.

„Hvala Bogu, nisam loše, gospođo!“

„Ostavi Boga na miru, molim te!“, umešao se Žak. „Nisi loše zato što je u Zairu ostala nekolicina belaca, pa stvari funkcionišu. Da nema mene, prožio bi kao i svi ostali tvog soja!“

„Kad kažem *Bog*, mislim na tebe, gazda!“, odvratio je lukavo kuvar.

„Ti se to meni podsmevaš, majmune!“

Zajedno su prsnuli u smeh, a onda je Žak nastavio:

„Kad samo pomislim da nikad nisam uspeo da zadržim služavku duže od tri dana, a da već trideset pet godina trpim ovog šimpanzu!“

„Trebalo je da se oženiš mnome, gazda!“

„*Funga kinwa!*** I donesi nam pivo umesto što lupetaš!“, rekao je Žak ponovo prsnuvši u smeh, a onda je pročistio grlo tako da mi je došlo da povratim škampe.

---

* Marka piva. (Prim. prev.)

** Svahili: Umukni! (Prim. prev.)

Kuvar je otišao pevušeći neku versku pesmicu. Žak je snažno dunuo u platnenu maramicu sa izvezenim inicijalima, ponovo uzeo cigaretu, sa koje je malo pepela palo na lakirani parket, i obratio se tati:

„Kad sam poslednji put bio u Belgiji, doktori su mi rekli da obavezno ostavim cigare, inače ću umreti. Ovde sam doživio sve i svašta: ratove, pljačke, nestašice, Boba Denarda* i Kolvezi,** trideset godina budalaštine zvane 'zairizacija', a cigareta će mi doći glave! O bože!“

Šake i ćelava glava bile su mu prekrivene staračkim pegama. Tada sam ga prvi put video u šortsu. Njegove glatke, mlečnobeke noge odudarale su od izgorele kože podlaktica i lica zboranog od sunca; čovek bi pomislio da mu je telo sastavljeno od raznorodnih delova.

„Možda su doktori u pravu, trebalo bi da smanjiš pušenje“, rekla je zabrinuto mama. „Tri paklice dnevno su mnogo, Žak.“

„Nemoj sad još i ti da počinješ“, rekao je Žak nastavivši da se obraća tati, kao da mama nije tu. „Moj otac je pušio kao Turčin i živio je do devedeset i pete. A da

---

* Bob Denard (1929–2007), francuski plaćenik koji je predvodio vojsku sastavljenu od bivših vojnika iz evropskih zemalja. Šezdesetih godina prošlog veka učestvovao je u vojnim udarima i sukobima širom Afrike. (Prim. prev.)

** Grad u Demokratskoj Republici Kongo koji su 1978. zauzeli pobunjenici koji su podržavali Angolu. Na molbu kongoanske vlade, Legija stranaca je oslobodila grad od pobunjenika, ali je u toj operaciji poginulo skoro devet stotina ljudi. (Prim. prev.)

ti ne pričam kakav je život vodio. Kongo je u vreme Leopolda II bio potpuno drugačiji! Otac mi je bio kao od brega odvaljen! On je sagradio železničku prugu Kabalo–Kalemi. Prugu koja se odavno više ne koristi. Uostalom, kao i sve drugo u ovoj proklesoj zemlji. Ovde je totalni kaos, veruj mi!“

„Zašto ne bi sve prodao? Dođi u Budžumburu. Tamo se ugodno živi“, rekao je tata, sa oduševljenjem koje ga je ponekad obuzimalo kada bi prvi put izneo neku ideju. „Imam gomilu gradilišta i dobijam ogroman broj zahteva da pošaljem ponudu. Trenutno ima love!“

„Da sve prodam? Prestani da lupetaš! Sestra me stalno zove da odem kod nje u Belgiju. Kaže mi: 'Vrati se, Žak, to će ti se olupati o glavu. Sa Zaircima se uvek završi pljačkama i linčovanjem belaca.' Možeš li da me zamisliš u stanu u Ikselu? Nikad nisam tamo živeo, šta bih tamo radio u ovim godinama? Prvi put sam kročio nogom u Belgiju sa dvadeset pet godina i dva metka u stomaku, koje sam dobio kad sam upao u zasedu dok sam jurio komuniste u Katangi. Operisali su me, zašili i odmah sam se vratio ovamo. Ja sam veći Zairac nego crnci. Rođen sam ovde i ovde ću i umreti! Budžumbura mi odgovara na nekoliko nedelja, potpišem dva-tri ugovora, rukujem se sa nekoliko važnih *bvana*,* obidjem restorane i stare drugare i vratim se ovamo. Burundani mi baš i ne odgovaraju. Zairce je bar lako razumeti.

---

* Svahili: beli kolonizatori. (Prim. prev.)

Matabish-bakchich* i krećemo iz početka! A Burundžani? Kakvi su to ljudi! Desnom rukom češkaju levo uvo...“

„To neprestano ponavljam Mišelu“, rekla je mama.
„Ni ja više ne mogu da podnesem tu zemlju.“

„To nije isto, Ivon“, odvratio je tata iznervirano.
„Sanjaš da živiš u Parizu, to ti je fiks-ideja.“

„Da, to bi bilo dobro za tebe, za mene, za decu. Kakva nam je budućnost u Budžumburi? Možeš li da mi kažeš? Osim bednog životarenja?“

„Ne počinji, Ivon! Pričaš o svojoj zemlji.“

„Ne, ne, ne, ne... Moja zemlja je Ruanda. Tamo, preko puta, ispred tebe. Ruanda. Ja sam izbeglica, Mišele. Za Burundžane sam sve vreme to bila. To su mi jasno stavljale do znanja njihove uvrede, insinucije, kvote za strance i *numerus klausus*** u školi. Zato me pusti da mislim o Burundiju šta ja hoću!“

„Slušaj, draga“, rekao je tata, trudeći se da mu ton zvuči umirujuće. „Pogledaj oko sebe. Ove planine, ova jezera, ovu prirodu. Živimo u lepim kućama, imamo poslugu, dovoljno prostora za decu, klima je dobra, posao nam ne ide tako loše. Šta još hoćeš? U Evropi nikad nećeš imati takav luksuz. Veruj mi! Tamo ni izdaleka nije raj kakav ti zamišljaš. Zašto bih inače već

---

* Termini koji se u zemljama crne Afrike koriste u značenju poklončić, napojnica, bakšiš. (Prim. prev.)

** Lat.: doslovno: zatvoren broj. Obično označava ograničen broj đaka ili studenata koji mogu da se upišu u školu, odnosno na fakultet. (Prim. prev.)

---

dvadeset godina živeo ovde? Zašto Žak više voli da ostane ovde nego da se vrati u Belgiju? Ovde smo povlašćeni. Tamo ćemo biti niko i ništa. Zašto nećeš to da shvatiš?“

„Ti samo trtljaš i trtljaš, ali ja znam kako ovde izgleda naličje slike. Kada ti vidiš pitome brežuljke, ja znam u kakvoj bedi žive ljudi na njima. Kad se ti diviš lepoti jezera, ja osećam metan koji spava ispod vode. Ti si pobegao iz spokojnog života u svojoj Francuskoj da bi u Africi pronašao pustolovinu. Juuupiiii! Ja tražim sigurnost koju nikad nisam imala, želim da lagodno podižem decu u zemlji u kojoj se čovek ne boji da će umreti zato što je...“

„Prestani, Ivon, sa tim svojim brigama i bulažnjem o proganjanju. Uvek sve dramtizuješ. Sad imaš francuski pasoš, nemaš čega da se plašiš. U Budžumburi živiš u vili, a ne u izbegličkom logoru, izbegavaj, dakle, velike govore, molim te!“

„Briga me za pasoš, on ništa ne menja, on ne utiče na opasnost koja i dalje svuda tinja. Tebe ne zanima ono o čemu ja pričam, Mišele, nikada te nije ni zanimalo. Došao si ovamo u potrazi za igralištem na kome bi nastavio da sanjaš snove razmaženog deteta sa Zapada...“

„Šta to pričaš? Stvarno mi ideš na živce! Mnoge Afrikanke maštaju da budu na tvom mestu...“

Mama je tako strogo zurila u tatu da se nije usudio da dovrši rečenicu. Zatim je smireno nastavila:

„Nisi više ni svestan šta govoriš, siroti moj Mišele. Daću ti jedan savet: ne pokušavaj da budeš rasista, to

---

tebi, bivšem hipiku, nimalo ne pristaje. Ostavi to Žaku i ostalim pravim doseljenicima.“

Žak se iznenada zagrcnuo dimom cigarete. Mama nije obraćala pažnju na to, ustala je, bacila salvetu tati u lice i otišla. U istom tom trenutku stigao je kuvar sa drskim osmehom na usnama i pivom na plastičnom poslužavniku.

„Ivon! Da si se smesta vratila! Odmah se izvini Žaku!“, viknuo je moj otac, koji je odigao zadnjicu od stolice i stajao oslonivši se pesnicama na sto.

„Pusti, Mišele“, rekao je Žak. „Žene...“